МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ДРОГОБИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА

ISSN 2522-4557 (Print)
ISSN 2522-4565 (Online)

ПРОБЛЕМИ ГУМАНІТАРНИХ НАУК

Збірник наукових праць
Дрогобицького державного педагогічного університету
імені Івана Франка

Серія «Філологія»

Випуск 47

Видавничий дім
«Гельветика»
2021

ISSN 2522-4557 (Print)
ISSN 2522-4565 (Online)

Рекомендовано до друку вченою радою
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка
(протокол № 15 від 28 грудня 2021 року)

Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія «Філологія» включено до Переліку наукових фахових видань України категорії Б у галузі філологічних наук (спеціальність 035 «Філологія») відповідно до Наказу Міністерства освіти і науки України № 420 від 19.04.2021 р. (додаток 3) і зареєстровано в міжнародних наукометричних базах **Google Scholar, Polish Scholarly Bibliography (PBN), ResearchBib – Academic resourse index, Cite Factor, Index Copernicus (ICV 2017 = 66.18; ICV 2018 = 80.88; ICV 2019 = 73.76).**

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації: КВ № 21249-11049Р від 27.02.2015 року.

Відповідальність за достовірність наведених у публікаціях фактів, дат, найменувань, прізвищ, імен, цифрових даних несуть автори статей. Думка редакційної колегії може не збігатися з думкою авторів.

Статті у виданні перевірені на наявність плагіату за допомогою програмного забезпечення StrikePlagiarism.com від польської компанії Plagiat.pl.

Проблеми гуманітарних наук : збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія «Філологія» / ред. кол. **Марія Федурко** (головний редактор) та ін. Дрогобич : Видавничий дім «Гельветика», 2021. Випуск 47. 278 с. DOI: https://doi.org/10.24919/2522-4565.2021.47

© Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, 2021

MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE

DROHOBYCH IVAN FRANKO STATE
PEDAGOGICAL UNIVERSITY

ISSN 2522-4557 (Print)
ISSN 2522-4565 (Online)

PROBLEMS OF HUMANITIES

a collection of scientific articles
Drohobych Ivan Franko
State Pedagogical University

«Philology» Series

Issue 47

"Helvetica"
Publishing House
2021

ISSN 2522-4557 (Print)
ISSN 2522-4565 (Online)

Recommended for printing by Academic Council
of Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University
(28 December 2021, Minutes № 15)

Problems of humanities: a collection of scientific works of Ivan Franko Drohobych State Pedagogical University. Series «Philology» is included in the List of scientific professional publications of Ukraine of category B in the field of philological sciences (specialty 035 «Philology») according to the Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine № 420 dated 19.04.2021 (Annex 3) and registered in the international scientometric databases **Google Scholar, Polish Scholarly Bibliography (PBN), ResearchBib – Academic resourse index, Cite Factor, Index Copernicus (ICV 2017 = 66.18; ICV 2018 = 80.88; ICV 2019 = 73.76).**

The state registration of mass media Certificate: KB No 21249-11049P of 27 February, 2015.

The authors of the articles are responsible for the authenticity of the facts, dates, names, surnames, names, and digital data contained in the publications. The opinion of the editorial board may not coincide with the views of the authors.

The articles were checked for plagiarism using the software StrikePlagiarism.com developed by the Polish company Plagiat.pl.

Problems of Humanities. «Philology» Series : a collection of scientific articles of the Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University / **Mariya Fedurko** (Editor-in-chief) & others. Drohobych : Publishing House "Helvetica", 2021. Issue 47. 278 p. DOI: https://doi.org/10.24919/2522-4565.2021.47

© Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, 2021

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Федурко Марія Юліанівна – **головний редактор,** *доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри філологічних дисциплін та методики їх викладання у початковій школі Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка.*

Альбота Соломія Миколаївна, *кандидат філологічних наук, доцент кафедри прикладної лінгвістики, заступник декана магістратури з міжнародних навчально-наукових проектів Інституту комп'ютерних наук та інформаційних технологій Національного університету «Львівська політехніка».*

Косович Ольга Василівна, *доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри романо-германської філології Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка.*

Котович Віра Василівна, *доктор філологічних наук, доцент, доцент кафедри філологічних дисциплін та методики їх викладання у початковій школі Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка.*

Кушлик Оксана Павлівна, *доктор філологічних наук, доцент, професор кафедри української мови Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка.*

Мацьків Петро Васильович, *доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри української мови Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка.*

Яремко Ярослав Петрович, *доктор філологічних наук, доцент, професор кафедри української мови Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка.*

Чижевський Фелікс, *Prof. dr hab. (Університет Марії Кюрі-Склодовської (UMCS), Польща).*

EDITORIAL BOARD

Maria Fedurko – **Editor-in-chief,** *Doctor of Philology, Professor, Head of the Department of Philological Disciplines and Methods of their Teaching in Primary School, Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University.*

Solomiia Albota, *PhD in Philology, Senior Lecturer at the Department of Applied Linguistics, Deputy Dean of Master Studies for Educational and Scientific Projects of the Institute of Computer Sciences and Information Technologies, Lviv Polytechnic National University.*

Olha Kosovych, *Doctor of Philology, Professor, Head of the Department of Romanic and Germanic Philology, Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University.*

Vira Kotovych, *Doctor of Philology, Associate Professor, Senior Lecturer at the Department of Philological Disciplines and Methods of their Teaching in Primary School, Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University.*

Oksana Kushlyk, *Doctor of Philology, Associate Professor, Professor at the Department of the Ukrainian Language, Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University.*

Petro Matskiv, *Doctor of Philology, Professor, Head of the Department of the Ukrainian Language, Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University.*

Yaroslav Yaremko, *Doctor of Philology, Associate Professor, Professor at the Department of the Ukrainian Language, Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University.*

Feliks Chyzhevskyi, *Prof. dr hab. (University of Maria Curie-Skłodowska University, Poland).*

ЗМІСТ

Андрушенко Олена. Теорія репрезентації дискурсу – новітній напрям дослідження інформаційної структури речення в корпусах текстів ... 11

Артеменко Людмила. Предметно-образна концептосфера «поет» у поетологічному дискурсі української поезії XIX–XX століть ... 19

Белінська Юліана. Поняття літературного концепту: проблеми трактування ... 25

Бережна Маргарита. Психолінгвістичний образ Ґрейс Огустін у фільмі Дж. Кемерона «Аватар» ... 31

Бондарева Олена. Драматургічна антологія «Часо&Простір» як метатекст ... 38

Василенко Ольга, Костюк Леся. Відтворення категорії емотивності в перекладі твору Е. Бронте «Буремний перевал» на фонетико-графічному рівні ... 45

Horlova Olena. Specifics of screening the literary space of F. Kafka's novel "Castle" ... 51

Даниленко Людмила. Кримпленове щастя: радянський одяг – образ часу в сучасній прозі ... 58

Дубцова Ольга. Перцептивні причини комунікативних невдач ... 67

Зевако Валентина. Про комбінаторні звукові процеси в східнополіських говірках Новгород-Сіверського району ... 75

Kapranov Yan. Viability vs. resilience concept in context of psycholinguistic triad "resource – potential – vitality" ... 82

Кобилко Наталія. Сучасна українська химерна проза та жанрові різновиди «темної літератури» ... 93

Красуля Алла, Шумило Анжеліка. Особливості збереження прагматичного потенціалу англомовних рекламних слоганів ... 99

Литвинко Оксана. Проблема абревіації в сучасній англійській субмові насособудування ... 105

Макарук Лариса. Мультимодальні засоби репрезентації заборони в англомовних інфографічних текстах у період пандемії COVID-19 ... 111

Мандзій Христина, Ділай Маріанна. Особливості побудови та перспективи використання англійсько-українського паралельного корпусу ІТ-текстів ... 120

Masanovets Viktoriia. Verbalisation of the individual author's concept DEATH in the translation of "The Secret History" by Donna Tartt ... 128

Монастирська Римма, Сірант Алла. Лексика релігійної терміносистеми: лексикографічний аспект ... 137

Набок Маріка. Від поетики та риторики до постструктуралістської наратології: теоретичні засади розвитку науки як об'єкта лінгвістичних студій ... 144

Поліщук Людмила, Пушкар Тетяна. Мовленнєві тактики і стратегії ввічливості в англомовному політичному дискурсі ... 151

Румянцева-Лахтіна Оксана. Колективна пам'ять у сімейному романі О. Забужко «Музей покинутих секретів» як засіб усвідомлення національної ідентичності ... 158

Саркісова Іванна. Зародження та розвиток письменницького епістолярію в українській літературі ... 165

Свенцицька Еліна. Символ і метафора в поезії молодших символістів (на матеріалі віршів В. Іванова) ... 171

Семенюк Антоніна, Спориш Яна. Структурно-семантичні особливості англійських фразеологізмів на позначення рис людини та їх переклад ... 179

Сидельникова Лариса. Літерна символіка сучасного французького письма ... 185

Стефоненко Денис, Бондарчук Наталія. Особливості використання дієслів, прикметників та фразеологізмів на позначення погоди в англійській мові ... 193

Сукаленко Тетяна. Мовні одиниці у формуванні концепту «жінка» у сучасній українській лінгвокультурі ... 199

Тиховська Оксана. Етнопсихологічна специфіка образу упиря у фольклорі Закарпаття ... 206

Товстенко Вікторія. Специфічні особливості термінологічного номінування економічних понять ... 215

Токарська Іванна. Образ-символ Євхаристії у творі «Жовтий князь» Василя Барки ... 224

Труба Ганна. Розмежування понять освітнього й освітянського дискурсу ... 231

Чистяк Дмитро. Міфопоетична концептуалізація у драмі Моріса Метерлінка «Сліпі» ... 237

Чубак Аїда, Кулина Ольга. Особливості ґендерного відтворення емотивності щодо вакцинації в період пандемії COVID-19 у медіа 244
Шкворченко Наталія. Дискурсивне портретування токсичних політиків Сполучених Штатів Америки, Великої Британії й України (аудіовізуальний аналіз) 251
Щербак Олена. Типи та види комунікативного впливу в публіцистичному кінодискурсі 260
Яремчук Наталія, Павлюк Надія. Історична проза Ю. Мушкетика: філософія гуманізму 268

CONTENTS

Andrushenko Olena. Discourse representation theory as a new approach to analyze information structure of the sentence in text corpora 11

Artemenko Liudmyla. "Poet" subject and image conceptosphere in the poetological discourse of Ukrainian poetry in XIX–XX centuries 19

Belinska Yuliana. The definition of literary concept: problems of interpretation 25

Berezhna Marharyta. Psycholinguistic image of Grace Augustine in the film "Avatar" by J. Cameron 31

Bondareva Olena. Dramatic anthology "Time & Space" as a metatext 38

Vasylenko Olha, Kostiuk Lesia. The expression of the category of emotionality on the phonetic and graphic levels in the translation of Emily Brontë's "Wuthering Heights" 45

Horlova Olena. Specifics of screening the literary space of F. Kafka's novel "Castle" 51

Danylenko Liudmyla. Crimplen happiness: Soviet clothes – the image of time in modern prose 58

Dubtsova Olga. Perceptual causes of communicative failures 67

Zevako Valentyna. About combinatorial sound processes in the East Polissya dialects of the Novgorod-Siverskiy district 75

Kapranov Yan. Viability vs. resilience concept in context of psycholinguistic triad "resource – potential – vitality" 82

Kobylko Nataliia. Modern Ukrainian chimerical prose and its genre varieties of "dark literature" 93

Krasulia Alla, Shumylo Anzhelika. Features of preserving the pragmatic potential of English-language advertising slogans 99

Lytvynko Oksana. The problem of abbreviation in modern English pump engineering sublanguage 105

Makaruk Larysa. Multimodal devices for conveying prohibition in English-language infographic texts during the period of the COVID-19 pandemic 111

Mandziy Khrystyna, Dilai Marianna. Specificity of compiling and perspectives of using of English-Ukrainian parallel corpus of it texts 120

Masanovets Viktoriia. Verbalisation of the individual author's concept DEATH in the translation of "The Secret History" by Donna Tartt 128

Monastyrska Rymma, Sirant Alla. Vocabulary of religious terminological system: lexicographic asect 137

Nabok Marika. From poetics and rhetoric to poststructural narratology: theoretical fundamentals of the science development as the linguistic doctrine object 144

Polishchuk Ludmyla, Pushkar Tetiana. Speech tactics and politeness strategies in English political discourse 151

Rumiantseva-Lakhtina Oksana. Collective memory in O. Zabuzhko's family novel "Museum of abandoned secrets" as a means of awareness of national identity 158

Sarkisova Ivanna. Generation and formation of writer's epistolary in Ukrainian literature 165

Sventsytska Elina. Symbol and metaphor of the poetry of the younger symbolists (based on the poems by V. Ivanov) 171

Semeniuk Antonina, Sporysh Yana. Structural-semantic features of English phraseologisms to denote human features and their translation 179

Sydelnykova Larysa. Alphabet symbolism of modern French writing 185

Stefonenko Denys, Bondarchuk Nataliia. Peculiarities of the use of weather verbs, adjectives and idioms in English 193

Sukalenko Tetiana. Languageunits in the formation of the concept of "woman" in modern Ukrainian linguistic culture 199

Tykhovska Oksana. Ethno-psychological specifics of the image of a ghoul in the folklore of Transcarpathia 206
Tovstenko Viktoria. Specific features of terminological nomination of economic concepts 215
Tokarska Ivanna. The character-symbol of the Eucharist in Vasil Barka's work "Zhovtyy knyaz" ("Yellow Prince") 224
Truba Hanna. The concepts difference of educational and teachers' discourse 231
Chystiak Dmytro. Mythological conceptualization in the play "The Blind" by Maurice Maeterlinck 237
Chubak Aida, Kulyna Olha. Features of gender reproduction of emotionality about vaccination during COVID-19 pandemic in media 244
Shkvorchenko Nataliia. Discursive portraits of toxic politicians in the USA, Great Britain and Ukraine (audiovisual analysis) 251
Shcherbak Olena. Types and kinds of communicative influence in journalistic film discourse 260
Yaremchuk Natalia, Pavliuk Nadiya. Ju. Mushketyk's historical prose: the philosophy of humanism 268

УДК 811.161.2'271 + 371

СУКАЛЕНКО Тетяна *– доктор філологічних наук, професор кафедри журналістики, української словесності та культури, Університет державної фіскальної служби України, вул. Університетська, 31, Ірпінь, Київська область, 08205, Україна (sukalenko78@gmail.com)*

ORCID: https://orcid.org/0000-0002-5107-9914

DOI: https://doi.org/10.24919/2522-4565.2021.47.27

Бібліографічний опис статті: Сукаленко, Т. (2021). Мовні одиниці у формуванні концепту «жінка» у сучасній українській лінгвокультурі. *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія «Філологія», 47,* 199–205, doi: https://doi.org/10.24919/2522-4565.2021.47.27

МОВНІ ОДИНИЦІ У ФОРМУВАННІ КОНЦЕПТУ «ЖІНКА» У СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ЛІНГВОКУЛЬТУРІ

Анотація. *У статті здійснено спробу структурувати концепт «жінка», взявши за основу ієрархію елементів досліджуваної концептуальної структури, яка містить такі елементи: мікроконцепт «ХАРАКТЕРИСТИКА ЗОВНІШНОСТІ», у межах якого розглянуто концептуальний аспект «Зовнішність»; мікроконцепт «БІОЛОГІЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ» (концептуальний аспект «Вік»); мікроконцепт «СОЦІАЛЬНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ЛЮДИНИ». Концепт «жінка» у художньому дискурсі розкривають через численні описи психічних та емоційних станів жінок, шляхом описів їхньої комунікації тощо. Окрім того, зміст концепту реалізують мовні засоби на позначення зовнішніх характеристик жінки. У мовній картині світу українців репрезентація зовнішності жінки зреалізована шляхом опису естетичного параметра, що виражає уявлення українців про універсальну ознаку буття – красу, яку виділяють у процесі експресивно-естетичного освоєння дійсності, зумовлену емоційно-чуттєвою домінантою української етносвідомості. Об'єктом опису зовнішності жінки є її усмішка та погляд, постава, манера поведінки, волосся, вуста, руки тощо. У процесі аналізу з'ясовано, що важливою характеристикою жінки є її вік. У художньому дискурсі, що став об'єктом аналізу, виокремлено значну кількість мікроконтекстів, які містять характеристики жінок відповідно до їхнього віку. Щодо характеристик жінки відповідно до її соціальних ролей спостережено оцінювання за ознаками одружена / неодружена, дружина, дочка, мати. Мовні засоби, застосовувані письменниками для вербалізації цього структурного елемента концепту «жінка», містять паремії, що вказують на нерозривний зв'язок між подружньою парою, тим самим актуалізують концепт «чоловік», який є концептом-дуплетом для концепту «жінка». Здійснене дослідження дає підстави стверджувати, що концепт «жінка» у сучасному художньому дискурсі – явище багатоаспектне й багатокомпонентне.*

Ключові слова: *концепт «жінка», художній дискурс, мовні засоби, структура концепту, лінгвокультура, лексеми, мовні характеристики.*

SUKALENKO Tetiana *– Doctor of Philological Sciences, Professor at the Department of Journalism, Ukrainian Philology and Culture Department, University of the State Fiscal Service of Ukraine, 31, Universytetska str., Irpin, Kyiv region, 08205, Ukraine (sukalenko78@gmail.com)*

ORCID: https://orcid.org/0000-0002-5107-9914

DOI: https://doi.org/10.24919/2522-4565.2021.47.27

To cite this article: Sukalenko, T. (2021). Movni odynythsi u formuvanni kontseptu "zhinka" v suchasnii ukraiinskii linhvokulturi [Language units in the formation of the concept of "woman" in modern Ukrainian linguistic culture]. *Problemy humanitarnych nauk: zbirnyk naukovych prats Drohobytskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka. Seriia «Filolohiia» – Problems of Humanities. "Philology" Series: a collection of scientific articles of the Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, 47,* 199–205. doi: https://doi.org/10.24919/2522-4565.2021.47.27 [in Ukrainian].

© Сукаленко Тетяна, 2021

LANGUAGEUNITS IN THE FORMATION OF THE CONCEPT OF "WOMAN" IN MODERN UKRAINIAN LINGUISTIC CULTURE

Summary. *We tried to structure the concept of "woman", based on a hierarchy of elements of the studied conceptual structure, which contains such elements as the microconcept "CHARACTERISTICS OF APPEARANCE" within which the researcher considers the conceptual aspect of "Appearance", microconcept "BIOLOGICAL CHARACTERISTICS" (conceptual aspect "Age"), microconcept "SOCIAL CHARACTERISTICS OF MAN". The concept of woman in artistic discourse is revealed through numerous descriptions of mental and emotional states of women, through descriptions of their communication and others. In addition, the content of the concept is implemented by language tools to denote the external characteristics of women. In the linguistic picture of the Ukrainian world, the representation of a woman's appearance is realized by describing an aesthetic parameter that expresses the idea of Ukrainians about the universal sign of existence - beauty, which is distinguished in the process of expressive-aesthetic development of reality. The object of the description of a woman's appearance is her smile and look, posture, manner of behavior, hair, lips, hands, etc. In the process of analysis, we found that an important characteristic of a woman is her age. In the artistic discourse that has become the object of analysis, it singles out a significant number of microcontexts with the characteristics of women according to their age. Regarding the characteristics of a woman according to her social roles, here we observe the evaluation of a woman depending on her social status – married / unmarried, as well as on her social roles of wife, daughter, mother. The linguistic means used by writers to verbalize this structural element of the concept of woman contain paremias that indicate an inseparable connection between a married couple, thus actualizing the concept of man, which is a doublet concept for the concept of woman. The research suggests that the concept of woman in modern artistic discourse is a multifaceted and multicomponent phenomenon.*

Key words: *concept woman, fictional discourse, language tools, concept structure, linguoculture, lexems, language characteristics.*

Постановка проблеми. Формування антропоцентричної парадигми зумовило звернення лінгвістичної проблематики до людини, її місця в культурі. У межах цієї парадигми з'явилися нові напрями, орієнтовані на культурний чинник у мові. Одним із таких напрямів є лінгвокультурологія, основним завданням якої є розкриття ментальності народу та його культури через мову.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Концепти «чоловік» і «жінка» належать до базових концептів культури, а тому реконструйовані відповідно до усталеного розуміння цього поняття: зміст досвіду і знання, зміст результатів усієї людської діяльності та процесів пізнання світу становить систему смислів, або «квантів знання», як «згустків культурного середовища у свідомості людини». Під концептуалізацією ґендеру розуміють культурні категорії маскулінності та фемінності, процес еволюційного розвитку найдавнішої архетипічної опозиції «чоловік – жінка» (Ставицька, 2015, с. 59–60).

У сучасній науці концепт «жінка» визначають як базовий конституент культури і розглядають у психології, педагогіці, філософії, культурології, міфології, лінгвістиці, літературознавстві, що свідчить про багатогранність місця, ролі й самого призначення жінки в суспільстві та важливість проблематики (Андрущенко, 2014, с. 54). Концепт «жінка» у художньому дискурсі розкривають численні описи психічних і емоційних станів жінок, їхньої комунікації тощо. Окрім того, зміст концепту реалізують мовні засоби на позначення зовнішніх характеристик жінки, що функціонують також із метою відображення її внутрішнього портрета, оскільки зовнішність є проявом психологічних характеристик людини (Карпенко, 2013, с. 161). В українських лінгвістичних студіях привертають увагу праці Т. Рудюк (Рудюк, 2010), Т. Сукаленко (Сукаленко, 2010), З. Шевчук (Шевчук, 2017), В. Калько (Калько, 2010), Л. Марчук (Марчук, 2013), Н. Карпенко (Карпенко, 2013), Ю. Жарікової (Жарікова, 2014), Ю. Андрущенко (Андрущенко, 2014), О. Куцик (Куцик, 2015), М. Колечко (Колечко, 2015), А. Марчишиної (Марчишина, 2016), присвячені вивченню концепту «жінка». Т. Рудюк здійснила комплексний аналіз способів і засобів вербалізації концептів «чоловік»,

«жінка» в українській фразеології (Рудюк, 2010), Т. Сукаленко проаналізувала систему метафоричних номінацій як засіб образної вербальної репрезентації концепту «жінка» в українській лінгвокультурі (Сукаленко, 2010), З. Шевчук охарактеризувала засоби мовного портретування жінки в сучасній українській жіночій прозі (Шевчук, 2017).

В. Калько проаналізувала концепт «жінка» в українських пареміях (Калько, 2010), Л. Марчук, З. Кашуба репрезентували лексико-семантичне поле концептосфери «жінка» в аспекті ґендерної парадигматики (на матеріалі інтимної лірики) (Марчук, Кашуба, 2011), Н. Карпенко дослідила вербалізацію концепту «жінка» у дискурсі П. Загребельного (Карпенко, 2013), Л. Марчук описала лексико-семантичне поле емоцій жінки в новелах Галини Тарасюк (Марчук, 2013), Ю. Жарікова вербалізувала концепт «жінка» у новогрецькій і українській мовах (Жарікова, 2014), Ю. Андрущенко розглянула концепт «жінка» у вимірах сучасних гуманітарних наук (Андрущенко, 2014), О. Куцик, М. Колечко вивчили концептуалізацію образу жінки в українській та російській пареміології (Куцик, Колечко, 2015), А. Марчишина представила стереотипний образ ґендерної ідентичності жінки в англомовному дискурсі (Марчишина, 2016).

Метою статті є проведення аналізу концепту «жінка» за текстами сучасної прози.

Матеріалом дослідження послугували твори сучасних українських письменниць: Н. Гербіш («Теплі історії до шоколаду»), Н. Гурницької («Мелодія кави у тональності кардамону» та «Мелодія кави в тональності сподівання»), О. Забужко («Музей покинутих секретів»).

Завдання – змоделювати загальну структуру концепту «жінка» в сучасній українській лінгвокультурі шляхом наскрізного аналізу мікроконцептів «ХАРАКТЕРИСТИКА ЗОВНІШНОСТІ», «БІОЛОГІЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ», «СОЦІАЛЬНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ЛЮДИНИ».

Виклад матеріалу. Ми проаналізували концепт «жінка», взявши за основу ієрархію елементів концептуальної структури, яку запропонувала Л. Ставицька:

– мікроконцепт «ХАРАКТЕРИСТИКА ЗОВНІШНОСТІ», у межах якого розглянуто концептуальний аспект «Зовнішність».

– мікроконцепт «БІОЛОГІЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ» (концептуальний аспект «Вік»);

– мікроконцепт «СОЦІАЛЬНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ЛЮДИНИ».

Мікроконцепт «ХАРАКТЕРИСТИКА ЗОВНІШНОСТІ»

Концептуальний аспект «Зовнішність». Типовими характеристиками зовнішності жінки є врода. У художніх текстах натрапляємо на портретну характеристику зовнішності жінки, де вжито епітети *великі розумні чорні* (очі), *тонкі риси* (обличчя), *сміхотливі* (зморшки), *смагляве* (обличчя), *коротке кучеряве* (волосся), які підкреслюють її привабливість і красу: *Проте наступного ранку прокидаюся дуже рано, виглядаю на сонну вулицю з ванільно-рожевим повітрям, на кілька митей занурююся в теплу воду, тоді одягаюся і вибігаю ґвинтовими сходами на дах. До сніданку ще чекати кілька годин, усі мешканці міцно сплять після вчорашніх довгих посиденьок, історій і гітарних мелодій. І лише* ***привітна жінка****, яка прибирає терасу, усміхається мені.* ***Вона дуже красива*** *–* ***із великими розумними чорними очима****, з* ***тонкими рисами обличчя і багатьма сміхотливими зморшками на смаглявому обличчі****. У неї* ***коротке кучеряве волосся*** *і мідні браслети на тонкому зап'ясті* (Гербіш, 2012, с. 32).

У романі Н. Гурницької «Мелодія кави у тональності кардамону» також подано портретну характеристику жінки, що несе в собі позитивну оцінку: *Анна замовкла і трохи занепокоєно глянула на Зоню.* ***Звичайна проста жінка. Ще не стара, але й не молода. Не надто висока і зовсім не худенька. Волосся заховане під хусткою, очі світлі.*** *Вдягнена чисто та акуратно* (Гурницька, 2013).

У мовній картині світу, як слушно зауважує З. Шевчук, «репрезентація зовнішності жінки реалізована шляхом опису естетичного параметра, що виражає уявлення українців про універсальну ознаку буття – красу, яку виділяють у процесі експресивно-естетичного освоєння дійсності, зумовлену емоційно-чуттєвою домінантою української етносвідомості. Зміст лексеми *краса* схарактеризований за допомогою взаємозв'язку з поняттям *людина*, ключовим для будь-якої культури» (Шевчук, 2017, с. 84). Красива жінка й тоді, коли вона має

приємне обличчя, доброзичливий погляд, м'які рухи і тримає себе в руках: *Кинувши на сестру Адама швидкий погляд, Анна кивнула і знов опустила очі. У цієї* ***жінки приємне обличчя, доброзичливий погляд, м'які рухи і цілковитий брак знервованості в поводженні.*** *Здається, вона її не скривдить* (Гурницька, 2013). Авторка вустами своєї героїні шляхом зіставлення-порівняння подає детальний опис зовнішності іншої жінки (**зелено-карі, а не чорні**, **очі**; **світле, а не темне волосся, повна, але це їй не шкодить**): *Поки Адам говорив із сестрою, Анна потроху почала приходити до тями – навіть спробувала крадькома роздивитися господиню помешкання. Жодної зовнішньої схожості між нею та Адамом не бачила. У* ***Терези зелено-карі, а не чорні, як в Адама очі, світле, а не темне волосся****, маленький ніс, не надто різка лінія підборіддя і майже без глибоких зморшок обличчя. А ще вона ледь* ***повна, але це їй не шкодить****, бо додає поважності* (Гурницька, 2013).

Не лише чоловіки підкреслюють красу жінки, а й жінки старші відзначають вродливість молодших за себе: *Мимоволі затримавши погляд на обличчі дівчини, Тереза [жінка] скрушно хитнула головою. Ще зовсім молода та наївна. Якщо у неї й справді нема нормальної родини, їй дуже нелегко житиметься в цьому місті. Цікаво, чому Адам вплутався в цю історію? Йому шкода дівчину чи він має до неї якийсь свій специфічний інтерес? Вона з секунду вивчала Анну.* ***Вродлива – з тим не посперечаєшся, але на свій вік ще не виглядає*** (Гурницька, 2013).

О. Забужко малює портрет жінки, красою якої захоплювались письменники, художники, поети всіх віків: *Клацає вимикач – із глибини шибки перед нею виринає (першої миті неприємно цим заскочивши)* ***вродлива молода жінка*** *– в такому мерхлому насвітленні, де розмивається фактура деталей, і справді* ***молода****, і надзвичайно,* ***палюче вродлива****, аж лячно: щось відьомське, поганське.* ***Довгі єгипетські брови****, і* ***губи темнющі, мов напоєні кров'ю****, – наскільки ж несхоже на телеекранний образ, що змушує думати насамперед, від якої фірми на ведучій костюмчик і яку вживає помаду. А тут ніби* ***обличчя,*** *вихоплене з ночі багаттям, –* ***архаїчне, грозово-прекрасне*** (Забужко, 2009).

Н. Гурницька описує вродливу жінку, акцентуючи увагу на портретних характеристиках: *А ще, напевно, її чоловік обіймає якусь поважну посаду, бо тримається* ***ця пані дуже впевнено і має бездоганно вишукані манери. Їй десь років за тридцять, проте вона все ще гарна. Правильні риси обличчя, витончений профіль, тонкий, гарної форми ніс, а ще блакитні очі й розкішне чорне волосся – доволі рідкісне поєднання, яке робить їх власницю не просто гарною, а винятково гарною жінкою****. Якщо до всього того додати ще й* ***порцеляново-білу шкіру, горду поставу, високий зріст, досконалої форми плечі та витончені, з довгими трохи нервовими пальцями руки, то відразу стає зрозуміло****, що* ***ця жінка ніколи не знала нестатків або важкої фізичної праці****. Навіть її якась аж надто нервова худорлявість не псує загального враження – навпаки, саме вона робить цю* ***жінку витончено-аристократичною****. Щоб так виглядати і так поводитися, треба* ***народитися та вирости у шляхетній родині. Такого не навчишся – це мусить бути у крові*** (Гурницька, 2013).

Об'єктом опису зовнішності жінки є усмішка та погляд. Як сонце променями зігріває планету, так і жінка зігріває усмішкою рідних, знайомих, усіх навколо, тому авторка вживає метафору *сонячна жінка: Я киваю, сміюся і наперед знаю, що ми потоваришуємо. Її мама –* ***сонячна жінка з теплою усмішкою*** *і красивим шаликом на шиї – дарує мені букетик конвалій, моїх улюблених квітів. Її чоловік Орест про щось гомонить із моїм чоловіком, і вони обоє сміються. Мені здається, то так красиво, коли люди знайомляться. І коли їм тепло й добре разом* (Гербіш, 2012, с. 55); *Дощ періщив усе сильніше, й у кафе вже бракувало вільних столиків. У двері забігли двоє красивих рум'янощоких маленьких хлопчиків і зовсім юна тендітна* ***жінка з*** *довгим волоссям і* ***привітною усмішкою*** (Гербіш, 2012, с. 52).

Характеристику погляду, на думку З. Шевчук, можна окреслити системно: «колір очей, манера погляду та показ стану людини за допомогою погляду» (Шевчук, 2017, с. 107). Натрапляємо в романі на ще одну не менш важливу деталь портрету жінки – погляд: *Важко зітхнувши, вона [жінка] таки вийшла з кімнати разом із покоївкою, проте, зали-*

шившись сама, тихенько підійшла до дверей і притулила вухо до замкової шпарини. Нічого не чути. Ніби навмисно розмовляють тихо. Анна обвела ***уважним поглядом*** *кімнату, в яку її завела покоївка* (Гурницька, 2013).

Подекуди в текстах натрапляємо на фізичні характеристики жінки, на факти акцентування уваги на її здоров'ї: *Вона* ***сильна****, молода,* ***здорова жінка*** (Гурницька, 2013, с. 26).

Мікроконцепт «БІОЛОГІЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ»

Концептуальний аспект «Вік». У сучасній прозі представлені жінки різного віку. Одні фрагменти змальовують красу молодої жінки: *Цікаво, чому йому залежить саме на ній? Ще й досі не міг того зрозуміти. А може, й не варто нічого розуміти.* ***Вона молода, гарна****, і йому хочеться мати її біля себе. Вловивши щось дивне у поводженні Адама, Анна мимоволі занепокоїлася. Чому він мовчить? Чому так уважно вивчає її? Може, розсердився?* ***Ти стала ще гарнішою****, – раптом озвався він. – Спокійне життя пішло тобі на користь. Адам обережно зняв із її руки рукавичку* (Гурницька, 2013). Інші – характеризують їх за віком: *Здивовано глянувши на нього, Анна кивнула і машинально переступила поріг помешкання, а потім уже не мала часу на страх. Зайшовши у вітальню, насамперед вперлася поглядом у майстерно викладену з різних порід дерева підлогу, тоді слухняно привіталася з кимось, з ким вітався Адам, і аж потім побачила, як із канапи їм назустріч підводиться гарно вдягнена* ***середнього віку жінка*** (Гурницька, 2013).

У романі «Мелодія кави в тональності сподівання» спостерігаємо позитивну оцінку, приязне ставлення старшої жінки до молодшої: *– Адам завжди тебе любив. І, думаю, що я його розумію.* ***Ти хороша жінка****.* ***Краща за багатьох вроджених шляхтянок****. – Тереза підвелася на ноги і глянула на новонародженого хлопчика. – І син у вас з Адамом хороший народився. Знаєш, Анно,* ***відпочинь собі трохи ці дні****. Я* ***заберу старших дітей до себе****. Будемо приходити до тебе в гості.* ***Когось тобі для допомоги з дитиною теж пришлю сьогодні****. Анна здивовано глянула на Терезу. Давно помічала, що та* ***дедалі краще ставиться до неї, проте Тереза ніколи не говорила про це так відверто.*** *Здається, саме зараз вона цілком змирилася з вибором брата* (Гурницька, 2013, с. 37).

Мікроконцепт «СОЦІАЛЬНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ЛЮДИНИ»

У сучасному художньому дискурсі жінці приписувано ознаку *одружена*, про що свідчать аналізовані контексти. Герой-чоловік у творі «Мелодія кави у тональності кардамону» стверджує: жінка як продовжувачка роду має бути одружена, її призначення – бути дружиною і матір'ю: *– Перепрошую пана, але я мушу знати, що ви сказали моєму братові, – Анна хапнула ротом повітря і замовкла. Вона таки нервує, і дитинка у ній, ніби відчуваючи хвилювання мами, завовтузилася сильніше. – Ви ж не сказали <...>*

– Звичайно, ні. Вашої таємниці я не зрадив. Сказав, що ви чекаєте дитину від мене і що саме тому ми одружились. Не знаю, чи повірив ваш брат мені, але виглядало все так, ніби йому з душі тягар зсунувся. Думаю, він теж вирішив, що ***одружена жінка – це таки краще, аніж самотня панна з дитиною на руках.*** *Нерішуче усміхнувшись, Анна кинула на того чоловіка обережний погляд. – Я вдячна панові за допомогу. Іноді Андрій трохи нестриманий. Не варто сприймати його слова серйозно* (Гурницька, 2013).

У романі «Музей покинутих секретів» О. Забужко вустами героя-чоловіка стверджує, що жінка віддає перевагу батькові, коханому чоловіку, дітям, а не ідеї: *Певна річ, він припускав, що подобався Нусі, – але ж, Боже мій, він узагалі подобався дівчатам: іще в гімназії йому до живих печінок допекло вислухати від них, який він подібний до Кларка Гейбла, бо за те мав від хлопців у юнацтві саму насмішкувату погорду й тим запекліше мусив виборювати в них пошану до себе як до рівного, а згодом і до ліпшого, – кидаючись зі зціпленими зубами на найнесамовитіші ризики і з усіх виходячи переможцем; Нусину примильно-кокетливу, «котусячу» манеру поводження довгий час приписував був її консервативному польському вихованню («кобєцосць пшеде вшисткім!») та «фліртярській» вдачі, і щойно при тій останній сцені – довго вона йому на душі тяжіла! – вперше подумав, що* ***жінка****, либонь,* ***узагалі нездатна жертвувати собою за ідею*** *– за чисту, selbstständige*

ідею, за ідею як таку, – а тільки за ту, котра втілюється для неї в коханій людині – чоловікові, синові, батькові – ***хоч живому, хоч мертвому*** <...> (Забужко, 2009).

Інший приклад ілюструє призначення жінки в житті чоловіка, завдяки якій він усвідомлює себе. Паремія *як голка з ниткою* вказує на нерозривний зв'язок між подружньою парою: ***Жінка,*** *що входить у твоє життя, прошиваючи його наскрізь, буквально,* ***як голка з ниткою,*** *– збираючи докупи, стягуючи на одну нитку його розсипані в часі шматки-пацьорки в цілісний рисунок, що почав низатися задовго до твоєї появи на світ.* ***Жінка, що сягає глибше твоєї власної пам'яти, – і тому з нею ти твердо знаєш, хто ти*** (Забужко, 2009).

Висновки. Проаналізований матеріал дає підстави стверджувати, що у структурі концепту «жінка» існують такі складники: мікроконцепт «ХАРАКТЕРИСТИКА ЗОВНІШНОСТІ», у межах якого розглянуто концептуальний аспект «Зовнішність», мікроконцепт «БІОЛОГІЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ», у межах якого виокремлено концептуальний аспект «Вік», мікроконцепт «СОЦІАЛЬНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ЛЮДИНИ».

Репрезентантами концепту «жінка» у творах сучасних українських письменниць є мовні засоби, які відображають її зовнішні характеристики. Об'єктом опису зовнішності жінки є її погляд, очі, обличчя, посмішка тощо. Встановлено, що важливою характеристикою жінки є її вік, соціальний статус (одружена / неодружена) та соціальна роль (дружина, дочка, мати). Отже, концепт «жінка» у сучасному художньому дискурсі є явищем багатоаспектним та багатокомпонентним і потребує подальшого дослідження на ширшому текстовому матеріалі.

ЛІТЕРАТУРА

Андрущенко Ю. Концепт «жінка» у вимірах сучасних гуманітарних наук. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна*. Серія «Філологія». 2014. № 1107. Вип. 70. С. 54–59.

Гербіш Надійка. Теплі історії до шоколаду. Київ : Брайт Стар Паблішинг, 2012. 144 с.

Гурницька Н. Мелодія кави у тональності кардамону. Харків : Книжный клуб «Клуб Семейного Досуга», 2013. 64 с.

Гурницька Н. Мелодія кави в тональності сподівання. Харків : Книжный клуб «Клуб Семейного Досуга», 2017. 41 с.

Жарікова Ю. Вербалізація концепту ЖІНКА в новогрецькій та українській мовах. *Studia linguistica*. 2014. Вип. 8. С. 417–422.

Забужко О. Музей покинутих секретів. Київ : Факт, 2009. 832 с.

Калько В. Концепт «ЖІНКА» в українських пареміях. *Вісник Черкаського університету :* збірник наукових праць / редкол. : А. Кузьмінський (гол. ред.) та ін. Черкаси : ЧНУ, 2010. Вип. 193. С. 84–90.

Карпенко Н. Вербалізація зовнішнього портрета жінки в художньому дискурсі П. Загребельного. *Лінгвістичні дослідження*. 2013. Вип. 35. С. 161–167.

Карпенко Н. Вербалізація концепту жінка в дискурсі П. Загребельного : автореф. дис. … канд. філол. Наук : 10.02.01. Харків, 2012. 24 с.

Куцик О., Колечко М. Концептуалізація образу жінки в українській та російській пареміології. *Рідне слово в етнокультурному вимірі*. 2015. С. 131–140.

Марчишина А. Стереотипний образ гендерної ідентичності жінки в англомовному дискурсі. *Українська жінка у національному та глобальному просторі: історія, сучасність, майбутнє :* збірник матеріалів І Міжнародного наукового форуму / ДДПУ ім. І. Франка, м. Дрогобич, 24–25 листопада 2016 р. Дрогобич : Трек Лтд, 2016. С. 96–98.

Марчук Л. Лексико-семантичне поле емоцій жінки в новелах Галини Тарасюк. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка*. Сері «Філологічні науки». 2013. Вип. 32 (1). С. 70–76.

Марчук Л., Кашуба З. Лексико-семантичне поле концептосфери «жінка» в аспекті гендерної парадигматики (на матеріалі інтимної лірики). *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка :* збірник за підсумками звітів із Наукової конференції викладачів, докторантів і аспірантів, 16–17 березня 2011 р. / редкол. : О. Завальнюк (гол.) та ін. ; Кам'янець-Поділ. ун-т ім. І. Огієнка. Кам'янець-Подільський, 2011. Вип. 10. Т. 3. С. 143–144.

Рудюк Т. Вербалізація концептів *чоловік, жінка* в українській фразеології : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Київ, 2010. 20 с.

Ставицька Л. Ґендер : мова, свідомість, комунікація / Інститут української мови НАН України. Київ : КММ, 2015. 440 с.

Сукаленко Т. Метафоричне вираження концепту ЖІНКА в українській мові : монографія / НАН України, Ін-т укр. мови. Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2010. 240 с.

Шевчук З. Вербалізація мовного портрета жінки (на матеріалі сучасної української жіночої прози) : дис. … канд. філол. наук : 10.02.01. Луцьк, 2017. 257 с.

REFERENCES

Andrushchenko, Yu. I. (2014). Kontsept "zhinka" u vymirakh suchasnykh humanitarnykh nauk [The concept of "woman" in the dimensions of modern humanities]. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu imeni V.N. Karazina – The Journal of V.N. Karazin Kharkiv National University* (Issue 70), (pp. 54–59) [in Ukrainian].

Herbish, Nadiika (2012). Tepli istorii do shokoladu [Warm stories to chocolate]. Kyiv : Brait Star Pablishynh [in Ukrainian].

Hurnytska, N. (2013). Melodiia kavy u tonalnosti kardamonu [The melody of coffee in the tone of cardamom]. Kharkiv : Knyzhnyi Klub "Klub Semeinoho Dosuha" [in Ukrainian].

Hurnytska, N. (2017). Melodiia kavy v tonalnosti spodivannia [Coffee melody in the tone of hope]. Kharkiv : Knyzhnyi Klub "Klub Semeinoho Dosuha" [in Ukrainian].

Zharikova, Yu. (2014). Verbalizatsiia kontseptu ZHINKA u novohretskii ta ukrainskii movakh [Verbalization of the concept WOMAN in modern Greek and Ukrainian languages]. *Studia linguistica – Studia linguistica,* (Issue 8), (pp. 417–422) [in Ukrainian].

Zabuzhko, O. (2009). Muzei pokynutykh sekretiv [Museum of Abandoned Secrets]. Kyiv: Fakt [in Ukrainian].

Kalko, V.V. (2010). Kontsept "ZHINKA" v ukrainskykh paremiiakh [The concept of "WOMAN" in Ukrainian paremias]. *Visnyk Cherkaskoho universytetu – Bulletin of Cherkasy University* (Issue 193), (pp. 84–90) [in Ukrainian].

Karpenko, N.A. (2012). Verbalizatsiia kontseptu zhinka v dyskursi P. Zahrebelnoho [Verbalization of the concept of woman in the discourse of P. Zagrebelnyi]. (Extended abstract of candidate's thesis). Kharkiv [in Ukrainian].

Kutsyk, O., Kolechko, M. (2015). Kontseptualizatsiia obrazu zhinky v ukrainskii ta rosiiskii paremiolohii [Conceptualization of the image of a woman in Ukrainian and Russian paremiology]. *Ridne slovo v etnokulturnomu vymiri – Native word in ethnocultural dimension* (131–140) [in Ukrainian].

Marchyshyna, A.A. (2016). Stereotypnyi obraz hendernoi identychnosti zhinky v anhlomovnomu dyskursi [Stereotypical image of a woman's gender identity in English discourse]. *Ukrainska zhinka u natsionalnomu ta hlobalnomu prostori: istoriia, suchasnist, maibutnie – Ukrainian woman in national and global space: history, present, future* (96–98) [in Ukrainian].

Marchuk, L.M. (2013). Leksyko-semantychne pole emotsii zhinky v novelakh Halyny Tarasiuk [Lexical and semantic field of women's emotions in Galina Tarasyuk's short stories]. *Naukovi pratsi Kamianets-Podilskoho natsionalnoho universytetu imeni Ivana Ohiienka – Scientific papers of Kamianets-Podilsky Ivan Ohiyenko National University* (Issue 32 (1)), (pp. 70–76) [in Ukrainian].

Marchuk, L.M., Kashuba, Z.S. (2011). Leksyko-semantychne pole kontseptosfery "zhinka" v aspekti hendernoi paradyhmatyky (na materiali intymnoi liryky) [Lexical-semantic field of the conceptosphere "woman" in the aspect of gender paradigm (on the material of intimate lyrics)]. *Naukovi pratsi Kamianets-Podilskoho natsionalnoho universytetu imeni Ivana Ohiienka – Scientific papers of Kamianets-Podilsky Ivan Ohiyenko National University* (Issue 10), (pp. 143–144) [in Ukrainian].

Rudiuk, T.V. (2010). *Verbalizatsiia kontseptiv cholovik, zhinka v ukrainskii frazeolohii [Verbalization of man and woman concepts in Ukrainian phraseology].* (Extended abstract of candidate's thesis). Kyiv [in Ukrainian].

Stavytska, L.O. (2015). Hender: mova, svidomist, komunikatsiia [Gender: language, consciousness, communication] / Instytut ukrainskoi movy NAN Ukrainy. Kyiv : KMM [in Ukrainian].

Sukalenko, T.M. (2010). Metaforychne vyrazhennia kontseptu ZHINKA v ukrainskii movi [Metaphorical expression of the concept WOMAN in the Ukrainian language] : monohrafiia / NAN Ukrainy, In-t ukr. movy. Kyiv : Vydavnychyi dim Dmytra Buraho [in Ukrainian].

Shevchuk, Z.S. (2017). Verbalizatsiia movnoho portreta zhinky (na materiali suchasnoi ukainskoi zhinochoi prozy) [Verbalization of a word portrait of a woman (on the material of modern Ukrainian women's prose)]. (Candidate's thesis). Lutsk [in Ukrainian].